РАЗОМ ІНЕЙНЕМ

Черкаський обласний благодійний єврейський фонд Хесед Дорот

Щомісячна газета Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Турбота поколінь – Хэсэд Дорот”

Видається з грудня 2000 року.

Адар II – Нісан 5784 квітень 2024 №4(268)

Початок історії єврейського народу

З вечора 14 Нісана (у 2024 році 14 Нісана випадає на – 22 квітня) починається свято Песах (Великодня). Він присвячений найголовнішій події біблійної історії, яка вважається початком історії єврейського народу – Виходу з Єгипту та звільнення народу від 210-річного рабства. Вся система іудаїзму заснована на пам'яті про Вихід і про наступні події, пов'язані з здобуттям Землі Обітованої і побудовою власної незалежної держави.

Слово „песах” („паска”) означає – „пройшов мимо”, „минув”. Свято отримало таку назву на згадку про те, що ангел смерті проходив повз будинки євреїв, вражаючи тільки єгипетських первістків. Щоб ангел міг відрізнити єврейські будинки від єгипетських, кожній єврейській сім'ї Б-г наказав заколоти ягня і його кров'ю помазати косяки дверей. Тільки після смерті всіх єгипетських первістків фараон дозволив євреям покинути Єгипет (Шмот 12, 12-13; 29-31).

Точну дату Виходу та ім'я фараона, якого пророк Мойсей (Моше) змусив відпустити євреїв, визначити дуже важко, оскільки біблійне оповідання є єдиним джерелом, що розповідає про цю подію. Більшість вчених вважають, що це сталося у XIII столітті до н.е., близько 1200 року.

В основі свята Песах лежать два найдавніші сільськогосподарські свята: свято нового приплоду худоби, коли приносилося в жертву пашаль – однорічне ягня, і свято першого жнив (збирання врожаю ячменю), коли знищувався старий хліб і з прісного тіста випікався новий – маца. Згодом ці свята були об'єднані і їх стали відзначати на честь Виходу – дня народження єврейського народу.

„Свято опрісноків дотримуйся: сім днів їж опрісноки, як Я наказав тобі, того місяця, коли ячмінь колоситься, бо тоді вийшов ти з Єгипту. І нехай не з'являються перед лице Моє з порожніми руками” (Шмот 23, 15).

„…Коли прийдете в країну, яку Я даю вам, і жатимете жнива, то принесіть омер (сніп) з початку ваших жнив до коена. І піднесе він омер перед Б-гом, щоб вам здобути милість; другого дня свята піднесе його коен; і в день піднесення омера принесіть на цілопалення Б-гові однорічне ягня без пороку” (Ваїкра 23, 10-12).

„Три рази на рік нехай постане кожен чоловік перед Б-гом, всесильним твоїм, на місці, яке він обере на свято опрісноків, і на свято Шавуот, і на свято Суккот” (Дварим 16, 16).

На підставі цих приписів Тори у свято Песах кожен мав здійснити паломництво до Єрусалимського Храму і там на другий день свята принести в жертву ягня (пашаль) і сніп ячменю (омер).

Порядок святкування свята Песах також детально визначений у Торі: «І сказав Господь Моше та Ааронові: „Місяць цей нехай буде у вас початком місяців; першим буде він у вас між місяцями року. У 10-й день цього місяця нехай візьмуть собі кожен одне ягня по родинах, по ягняті на сімейство. Нехай з'їдять м'ясо його цієї ночі, випеченого на вогні, з прісним хлібом та з гіркими травами. Їжте ж його так: нехай будуть стегна ваші переперезані, взуття ваше на ногах ваших і посохи ваші в руках ваших, і їжте його з поспішністю: це Пасха Г-сподня. Сім днів їжте прісний хліб: з першого дня знищить квасне в ваших будинках. Зберігайте це як закон для себе і для синів своїх на віки. Коли ввійдете в землю, яку Г-сподь дає вам, як Він каже, дотримуйтесь цього служіння. І коли скажуть вам ваші діти: „Що це за служіння?”. Скажете: „Це пасхальна жертва Г-споду, який пройшов повз будинки Ізраїлевих синів у Єгипті, коли вражав єгиптян і будинки наші визволив”» (Шмот 12, 2-27).

Кульмінаційним моментом свята Песах є вечірня трапеза – седер (порядок), яка влаштовується у першу та другу ніч свята. Під час седера в певній послідовності читають розповідь про Вихід і їдять особливі символічні страви. Це прісний хліб – маца, яку їдять на виконання заповіді Тори; гірка зелень – марор (салат-латук, базилік або хрін) і хазерет (тертий хрін), що символізують гіркоту єгипетського рабства; а також суміш із тертих яблук, фініків, горіхів та вина – харосет. Його колір нагадує колір глини, з якої євреї виготовляли цеглу, перебуваючи в єгипетському рабстві. Під час їжі зелень вмочують у солону воду, що символізує сльози, пролиті євреями в єгипетському рабстві, і море, яке вони перетнули під час Виходу. Всі ці символічні страви розкладаються на кеарі – особливому блюді, яке використовують тільки для трапези седера. На кеару кладуться ще три символічні страви, які не їдять: зроа – просмажений шматочок м'яса з кісточкою, на згадку про великоднє жертвоприношення в Єрусалимському Храмі, бейца – зварене в круту яйце, як пам'ять про храмові богослужіння, і карпас – шматочок будь-якого вареного овочу (ашкеназькі євреї використовують варену картоплю). Протягом трапези випивають чотири келихи червоного вина. За традицією прийнято наповнювати п'ятий, особливий келих і залишати його для пророка Іліягу, який повернеться на землю напередодні Песаха, щоб сповістити про настання „Дня Г-споднього, великого та страшного” (Малахія 4, 5).

Поруч із главою сімейства, який, як правило, веде седер, кладуть подушку. Вона символізує комфорт святкової трапези, яку в давнину робили полулежачи. Наймолодший із присутніх дітей ставить йому чотири традиційні питання:

– Чому їдять опрісноки (мацу) цього вечора?
– Чому їдять гіркі трави цього вечора?
– Чому трави вмочуються у солону воду?
– Чому ми цього вечора коли п’ємо вино спираємося?

Ведучій седера дає відповіді на ці питання, пояснюючи символіку розкладених на кеарі страв. Існує звичай ховати під час седера шматочок маци (афікоман), щоб захопити дітей його пошуками. Знайдений афікоман з'їдається наприкінці трапези.

Під час седера вимовляються встановлені правилами благословення, читаються молитви і співаються псалми. Однією з обов'язкових умов є запрошення до участі у трапезі всіх нужденних, і навіть тих, хто може відзначити свято серед свого сім'ї. Трапезу закінчують словами привітання: „Наступного року – в Єрусалимі!”

У синагозі під час пасхального богослужіння читається Пісня Пісень (Шир а-Шірім), що символізує витоки свята.

В перший день свята Песах – 15 Нісана (цього року – 23 квітня), а в діаспорі і на другий день 16 Нісана (цього року – 24 квітня), заборонені всі види робіт. У синагозі проводиться урочисте богослужіння, під час якого читається книга Шмот (12, 21-51). Увечері 15-го Нісана відбувається друга трапеза седера.

П'ять наступних днів називаються звичайними днями свята і вважаються робочими. У ці дні в Єрусалимі біля Стіни Плачу проводиться церемонія благословення священиків, в якій беруть участь лише нащадки священицького роду Левитів.

Сорок дев'ять наступних після 15 Нісана днів називаються Сфірат а-Омер – „рахунком днів Омера”. Омер – це сніп ячменю, який приносили до Єрусалимського храму на другий день свята Песах. Потім, через 50 днів, слід пожертвувати в Храм сніп з першого з урожаю пшениці. Щоб точно визначити день цього приношення, і був введений рахунок Омера.

Період рахунку днів Омера є часом напівтрауру: заборонено стригти волосся, голитися, слухати живу інструментальну музику, а також проводити весілля та розважальні заходи. Традиційно, це пояснюється пам'яттю про загибель 24 000 учнів рабі Аківи. Згідно з Талмудом, у дні рахунку Омера 12 000 пар учнів були вбито за неповагу один до одного. На думку деяких авторитетів, насправді це є зашифрованим натяком ранніх талмудистів на участь учнів рабі Аківи у повстанні проти римського панування.

Рабин Йєхіель Міхаель Епштейн стверджує, що траурний період увічнює також пам'ять євреїв, убитих в результаті хрестових походів, погромів і кровавих наклепів, що відбувалися в Європі протягом 1 000 років після періоду рабі Аківи.

Сьомий день свята, 21 Нісана (у 2024 році – 29 квітня) завершує урочистість свята Песах і вважається неробочим. В Ізраїлі день 21 Нісана відзначається в радісній атмосфері, зі співом і танцями (жалоба Омера на цей час переривається). Опівночі у синагогах та у релігійних навчальних закладах влаштовується церемонія „поділу морських вод”.

Єврейська традиція зберегла багато звичаїв, які відносяться до днів свята Песах. Один з них – „трапеза Машіаха”, святкове застілля, яке прийнято влаштовувати в останній день великоднього тижня (22 Нісана, в цьому році 30 квітня).

Тора вказала нам на перший і сьомий дні Песаха як на святкові, неробочі дні. Але у діаспорі всі свята відзначаються не один день, як в Ізраїлі, а два дні. Тому у Святій землі трапезу Машіаха влаштовують на сьомий день Песаха, а за її межами – на восьмий.

В іншому ж в Землі Обітованій та в діаспорі ця трапеза проходить однаково. Незадовго до кінця останнього дня великоднього тижня в синагозі накривають стіл, за який запрошуються всі присутні: рабини, парафіяни синагоги і просто люди, що випадково зайшли на вогник. Вживати хамець – квасні продукти – ще не можна, тому на столі ми побачимо мацу і великодне вино. Кожен учасник застілля має випити чотири келихи цього вина подібно до того, як це роблять у перші ночі свята – на Великодньому Седері. Цей звичай запровадив засновник хасидизму рабі Ісраель Баал Шем Тов.

Бажаємо всім гарного свята Песах!

За матеріалами Інтернету.

Кошерного Песаха!

Радість дарувати свято

Все, що має початок, має і кінець, стверджує єврейська мудрість. Закінчилася і щорічна волонтерська святкова акція „Принеси радість”.

В Черкасах акція стартувала 7 березня і на старт вийшла перша група підопічних „Денного центру”, яка отримала святкові листівки і, в свою чергу, передали „Пуримську естафету” привітань, побажань та посмішок далі, іншим підопічним Черкаського обласного благодійного єврейського фонду „Хесед-Дорот” в Черкасах і Каневі. В рамках естафети діти та дорослі розфарбували та підписали понад 50 привітальних листівок.

Невід’ємною частиною свята Пурим для волонтерів є збір та доставка мішлоах манот – „смачних” подарунків – для підопічних, які потребують особливої уваги. Кожен рік всі охочі з черкаської єврейської громади долучаються до збору смаколиків. В цьому році волонтерські подарунки містили традиційні гоменташи, випечені на веселому спільному заході Черкаської синагоги та „Волонтерського центру” благодійного фонду „Хесед Дорот”. 17 березня діти групи JFuture, учасники програми для єврейських підлітків SmartJ, та волонтери зібралися у приміщенні синагоги. Ми встигли не тільки зробити декілька сотень гоменташів, але й зібрати та прикрасити коробки, розфасувати печиво, а також згадати історію свята та пройти веселу вікторину. В рамках заходу було проведено майстер-клас „Кольори радості”, де учасниці навчилися плести браслети з ниток, які будуть, ми сподіваємось, допомагати майстриням думати тільки про хороше, адже відомо: „Думай про хороше – і все буде на краще”.

Але не тільки в синагозі пекли гоменташі в неділю перед Пуримом. Діти – учасники програми AJTJunior зібралися в приміщенні Черкаського благодійного фонду „Хесед Дорот”, де відбувся за підтримки нашого незмінного партнера – Філії „Сохнут-Україна” – цікавий захід для дітей та їх батьків. Діти під керівництвом Шимона Кардаша напекли маковичків не тільки для себе та своїх родин, а й для малорухомих підопічних. Також учасники заходу долучилися до збору солодощів та підписали красиві вітальні листівки.

Активна участь наших дітей стала важливою особливістю цьогорічної акції. Діти пекли гоменташі, створювали листівки, а ще й прийняли участь в доставці та врученні подарунків. Літнім підопічним ЧОБЄФ „Хесед Дорот” було, ми впевнені, дуже приємно приймати подарунки та щирі привітання саме від дітей, бачити передачу традицій нашого народу.

Дуже приємно було також і волонтерам працювати поряд з дітьми, разом радіти успіхам, разом готуватися до свята і разом приносити його відблиски людям. Саме спільна діяльність є справжнім волонтерським вихованням та гарантією продовження волонтерської справи.

З виходом свята закінчилася і наша акція. Ми сподіваємось, що виправдали гасло акції „Принеси радість”, і радість справді супроводжувала всіх учасників, як підопічних в Черкасах і Каневі, так і волонтерів, як дорослих, так і дітей. Нехай заряд радості та посмішок допомагає всім нам протягом року, до наступного Пуриму, до наступної акції.

Віола СКОРИКОВА,
координатор „Волонтерського центру” ЧОБЄФ „Хесед Дорот”.

Маестро з Берліна

„Я, Рознер Адольф Ігнатович, народився 26 травня 1910 року. У сім'ї: батько Рознер Ігнатій, за фахом робітник-чоботар, мати Рознер Роза (дівоче прізвище – Лямпель) – домашня господиня. Батьки – польські піддані єврейської національності, проживали в місті Берліні (Німеччина), по вулиці Георгенкірхерштрасе, будинок номер 5 (центр Александерплатц). Батьки мої мали шістьох дітей – чотирьох доньок і двох синів. Усі народилися у Берліні <...>”.

Так розпочинається автобіографія Едді Рознера, складена ним у жовтні 1953 року в магаданському таборі, куди він потрапив волею доль у 1946 році. За плечима у нього вже були вигнання і приниження – спочатку він утік від фашистів з Німеччини до Польщі, потім з Польщі до Радянського Союзу ... Тут йому довелося залишитися надовго.

„Особисто я вже з чотирирічного віку мав схильність до музики. Шестирічною дитиною в 1916 році я був прийнятий в музичну консерваторію Штерна в місті Берліні на Бетховенштрасі, будинок 23. <...> У 1920 році я закінчив консерваторію з відмінними оцінками за класом скрипки і перейшов на продовження музичної освіти в Вищу музичну школу у Берліні на Кантштрассе”.

У цей час Адольф Рознер переходить зі скрипки на трубу, що й визначило його подальшу кар'єру. Скрипка, цариця симфонічного оркестру, поступилася місцем королеві джазу – трубі. Спочатку Рознер, який вибрав собі псевдоніми „Аді”, „Джек” та „Едді”, виступає в оркестрі Марека Вебера, а потім переходить у джаз Стефана Вайнтрауба, чия джазова спрямованість, на відміну від оркестру Марека Вебера, була більш яскравою. Ось що пише про цей період життя колекціонер і журналіст Володимир Виноградов: «У 30-х роках цей оркестр записувався на платівки та гастролював у Західній Європі. Крім того, „Сінкопейторс” працював за договором на трансатлантичному пароплаві „Нью Йорк”, задовольняючи публіку, яка подорожувала між Гамбургом і портами Америки.

Едді Рознер протягом кількох років листувався з барабанщиком Джином Крупою, його кумирами стали американські трубачі Рой Елдрідж, Банні Беріган та Гаррі Джеймс. Разом із голландцем Луї де Фрізом, Рознер вважався найкращим джазовим трубачом у Європі.

Прихід до влади Гітлера прискорив рішення музиканта залишити Німеччину. Одного разу він навіть був побитий штурмовиками в барі в центрі Берліна. Під час гастролей у Швейцарії Рознер залишає Вайнтрауба та перебирається до Польщі».

Йому, як і Хенрику Варсу, вдалося подолати пісний стиль танго-оркестрів, що панував тоді повсюдно в Польщі і створити зразки чудового свингового джазу, зафіксовані фірмою „Коламбіа” під час гастролей оркестру Рознера в Парижі 1938 року. Однак першого вересня 1939 починається Друга світова війна, і Рознер з групою музикантів змушений евакуюватися на територію Західної Білорусії, яка щойно відійшла до Радянського Союзу. „Це було в районі містечка Зарембо-Кошельні. Радянська прикордонна влада нас прийняла охоче, і, дізнавшись, що ми артисти, відправили в Білосток”. Зібравши музикантів-біженців, він організовує білостоцький джаз, який незабаром став Держджазом Білоруської РСР. Потім були гастролі Білорусією, а потім і в Ленінграді. Музикант оркестру Едді Рознера Юрій Цейтлін згадує про цей період: „Перші ж концерти джазу Білоруської РСР принесли грандіозний успіх.

(Закінчення на стор. 2)

Маестро з Берліна

(Закінчення. Початок на стор. 1)

Це було небачене досі музично-естрадне видовище. Добрий слух про нього рознісся з блискавичною швидкістю і, коли джаз з'явився, нарешті, в Москві, почався ажіотаж з добування квитків. Успіх концертів джазу Білоруської РСР був приголомшливим".

Перший склад оркестру Рознера проіснував недовго. Наприкінці 1941 року більшість музикантів приєднується до польської армії Андерса, і Рознеру доводиться реорганізовувати свій колектив, зокрема, доповнюючи його новими виконавцями з оркестрів Хенрика Гольда і Хенрика Варса, які вже не існували на той час. Оркестр почав записуватись на платівки.

Серед шлягерів, записаних у 1945 – 1946 роках, виявилися такі популярні композиції, як „Караван", „Ковбойська", „Мандоліна, гітара та бас", „Хлопець-хлопець", вокальні партії, в яких виконували співаки рознерівського оркестру. Надалі колектив Едді Рознера записував платівки у співдружності з Георгієм Виноградовим та з Георгієм Абрамовим, оскільки мистецьку раду не влаштовувала польський акцент солістів оркестру. В результаті цих творчих контактів народилися такі улюблені записи, як „Навіщо?", „Таємний острів", „На галявині", „Це не сон", „Серенада на віслюку", „У човні". Інструментальні композиції, що здебільшого належать перу Юрія Бельзацького та Едді Рознера, відрізняє чудовий свінг і видатний талант Рознера як соліста-трубача. Серед інструментальних композицій, записаних колективом на платівки, слід особливо відзначити „Сент-Луїс блюз", „1001 такт у ритмі", „Розита", „Прощавай, кохання".

Все йшло чудово до 18 серпня 1946 р., коли газета „Известия" опублікувала статтю Є. Грошевої „Вульгарність на естраді". Після цього Рознер вирішує повернутися до Польщі. Однак робити це йому довелося нелегально, і 28 листопада 1946 року його затримало Львівське управління НКДБ. Рознер потрапив до в'язниці, отримавши термін 10 років, де працював у таборовому оркестрі. Він був ув'язнений до 22 травня 1954 року, і після смерті Сталіна був звільнений. Весь час, будучи в таборі в Магадані, він писав клопотання про перегляд справи, але безрезультатно.

Після виходу з ув'язнення невтомний Рознер знову організує оркестр, з колишнього складу якого залишився лише вокаліст Павло Гофман та скрипаль Луї Маркович. На екрані з'являється комедія „Карнавальна ніч", озвучена музикантами оркестру Рознера. У 60-ті роки він намагався створити оркестр з джазовим репертуаром, але сам він після табірної цинги та автокатастрофи грав уже не так блискуче, далися взнаки особисті та творчі негаразди. На той час була записана єдина платівка за участю польської вокалістки Катажини Бовери.

У 1972 році Рознер емігрує до Західного Берліна, але пожити на батьківщині йому залишилося недовго. 8 серпня 1976 року Едді Рознер помер. Він похований на маленькому єврейському цвинтарі в передмісті Берліна. На скромному надгробку під зіркою Давида висічено на івриті: „Пінхас Ашер бен Іцхак".

„Незалежна газета" від 12 липня 1996 р.

Анатоль Літвак – режисер п'яти країн

Анатоль Літвак (Anatole Litvak) – відомий американський кінорежисер єврейського походження – народився 5 травня 1902 року в Києві. Його справжнє ім'я Анатолій Михайлович Литвак. Батько був шанованою в місті людиною, працював керівником банку. Ще до буремних революційних подій 1917-1921 років родина переїхала до Петрограду (Санкт-Петербург). Спочатку тринадцятилітній юнак захопився театром, але потім вирішив спробувати себе в геть іншій області – вступив на філософський факультет Імператорського університету.

1917 рік змінив життя багатьох, зокрема, й устрій родини Літваків. Заощадження були або втрачені, або знецінились. Тому хлопцеві довелося піти на свій хліб. До цих негараздів додалася ще й смерть батька. Мати в розпачі не могла дати собі раду – не те що дбати про інших. Тож юнак шукав прихисток деінде, і знайшов. Свої палкі обійми для нього відкрили місцеві повії, які трепетно дбали про непристосованого до такого реального життя хлопця.

Потім Літвак влаштувався в аматорський театр – але не актором, ні, а робітником сцени. Вечорами ж відвідував студії театрального мистецтва Меєрхольда, був вільним слухачем на курсах Вахтангова. Невдовзі талановитого хлопця помітили. Спочатку це були ролі в любительських виставах, потім він став помічником режисера. Але йому чогось не вистачало, він хотів більшого. Так у 1922 році Анатолій потрапив у кінематограф.

На студії „Севзапкіно" він працював декоратором, асистентом постановника, а в 1923-му самостійно зрежисував фільм „Тетяна". За ним пішла сатира на непманів „Серця і долари" (1924), а в наступному році він написав сценарій фільму „Наймолодший піонер". У тому ж 1925-му Літвака відправили на стажування до Франції, звідки він не повернувся.

Там йому знову довелося повторити вже пройдений шлях: невеликі паризькі театри, декоратор і асистент режисера на кіностудії. Самостійно режисувати постановки йому не давали. Не бачачи для себе перспектив у французькій столиці, подався до Німеччини.

У 1930-му він випустив свою першу звукову картину „Доллі робить кар'єру". Після успіху „Ніякої нової любові" з відомим співаком Яном Кепуром Літвака знову запросили до Франції, де він здійснив спільну французько-британську постановку „Кале-Дувр" (шпигунську мелодраму), в 1932-му – „Цей старий шахрай" з Гаррі Бауером, а в наступному році в Англії – „Спільний вагон".

Справжній успіх та визнання прийшли до Літвака у 1936 році. Після виходу на екрани романтичної драми „Майерлінг" режисер прокинувся знаменитим. За основу фільму обрали реальну романтичну історію трагічного кохання спадкоємця австрійського престолу кронпринца Рудольфа та звичайної жінки, яких в 1889-му змусили накласти на себе руки. Правдиво відтворена епоха XIX століття, неперевершена гра акторів – Голлівуд обожнював такі картини. Невдовзі режисер отримав запрошення в Сполучені Штати.

Дебютувати в США він вирішив адаптацією під американського глядача поставленого ним у Франції фільму „Екіпаж" 1935 року. Це любовна історія часів Першої світової війни. У Голлівуді стрічка отримала назву „Жінка, яку я люблю". Головну жіночу роль виконала Міріам Гопкінс, яка невдовзі стала дружиною режисера.

У 1938 році Анатоль підписав контракт із кіностудією „Ворнер Бразерз", де зняв дев'ять фільмів – зокрема, антифашистську „Сповідь нацистського шпигуна".

Наступними роботами стали: музична комедія „Товариш" (1937), де Літвак дотепно передав життя заможних російських емігрантів в Америці; мелодрама „Все і небо на додачу" (1940) – про кохання французького аристократа до гувернантки, заради якої він пішов на вбивство дружини; фільм „Довга ніч" – римейк відомої стрічки Марселя Карі. Під час Другої світової війни зняв серію документальних фільмів „Чому ми воюємо?".

У другій половині 1940-х років Літвак захопився дуже модним у той час кіножанром – психологічним трилером. „Вибачте, ви помилилися номером" (1948) – розповідь про жінку, прикуту до ліжка, яка випадково підслухала в телефоні план власного вбивства, задуманого її чоловіком. Атмосфера наростання жаху й трагічної безвиході, вміло відтворена в картині, отримала численні схвальні відгуки.

Ще однією стрічкою цього жанру стала „Зміїна яма" (1949) про пацієнток психічної лікарні. Головну роль зіграла знаменита акторка Олівія де Хевіленд (Мелані Вілкс із „Віднесених вітром"). Гільдія режисерів США удостоїла режисера спеціальної премії за цю роботу.

У 1950-60 роках розпочався період занепаду кар'єри. Відзняті стрічки не приносили успіху, хоча у фільмах грали провідні актори. Зірковий час вже був утрачений. Останньою спробою стала екранізація роману Франсуази Саган „Чи кохаєте ви Брамса?", яка отримала пальмову гілку в Каннах. Інші фільми пройшли непоміченими.

15 грудня 1974 року у Франції Анатоль Літвак відійшов у засвіти. За свій внесок у розвиток кінематографу Літвак був відзначений зіркою зі своїм іменем на Голлівудській алеї слави.

Марися ТИШКЕВИЧ.

Інженер, що створив лазери та сонячні батареї

Можливо, якби не сталося 1917 року в Росії революції, світ так і не впізнав би імені Бенціона Мойсейовича Вула. А так він, переживши безліч небезпек, з малограмотного хлопця з периферії країни, перетворився на найвідомішого вченого, який створив високоефективні фільтри для протигазів, лазери і навіть сонячні батареї.

Народився Бенціон у містечку Біла Церква, що в Україні 22 травня 1903 року. Містечко було в межах осілості, тому у ньому проживала велика єврейська діаспора. Батько хлопчика хоч і був ковалем, проте сам багато читав і зумів прищепити любов до читання своєму синові. Щоправда, хлопчисько зі всієї домашньої бібліотеки більше вважав за краще перечитувати енциклопедичний словник Брокгауза та Ефрона. Коли Бені виповнилося п'ять років, його віддали до хедера, де він показав себе дуже перспективним учнем. Бачачи старання хлопчика, місцевий рабин навіть попросив міську владу, щоб його зарахували до Білоцерківської гімназії одразу до четвертого класу.

На жаль, довго вчитися йому там не довелося. У 1917 країна пережила дві революції, а потім прогриміла громадянська війна, під час якої через Білу Церкву прокотилося кілька хвиль усіляких армій: від націоналістичних українських з'єднань до білогвардійських та іноземних експедиційних корпусів. Коли ж у 1920 до міста увійшли частини Червоної армії, то вже й сам Бенціон записався до лав Кінної армії Будьонного. Хлопця одразу відправили на фронт, проте через півроку, з'ясувавши, що йому ще немає 18, демобілізували.

Як свідомого більшовика Вула почали просувати комсомольською лінією, і незабаром він виріс до посади секретаря Білоцерківського міського комітету комсомолу. Щоправда, юнак керував цією організацією недовго, бо його 1921 року відправили вчитися до Київського політехнічного інституту. Оскільки молодий комсомольський ватажок у відсутності середньої освіти, передбачалося, що він спочатку поступить на рабфак (згодом його назвуть підготовчими курсами), лише після нього піде складати іспити до інституту.

Однак у ситуацію втрутився випадок. Не розібравшись, куди йти, Бенціон подався до кабінету, де складали іспити справжні абітурієнти. В аудиторії співробітник інституту, який побачив одягнену у військову форму людину, навіть не питаючи його прізвища і не перевіряючи рівень знань, відразу запропонував Вулу записатися на електротехнічний факультет. Бенціон і не заперечував.

Такий легкий вступ до інституту обернулося для Вула найважчою роботою на першому курсі. Весь навчальний рік бідолаха просидів за книгами, паралельно набираючись знань, і на робітфаку, і в інституті. На щастя, були люди, які із задоволенням допомагали молодому студенту. Зокрема, професор Євген Вотчал допоміг юнакові зрозуміти тонкощі геометрії. Для наочності він вирізав з картоплин різні геометричні фігури, щоб Вул міг зрозуміти їхні властивості.

Проте вже на другому курсі Бенціон увійшов до числа найкращих студентів. Його знову почали просувати вгору по комсомольській лінії, а 1923 навіть прийняли до лав ВКП(б). Щоправда, тонкощі політики виявилися не його сильною стороною. У ті часи побудови індустріально розвиненої країни вкрай складно було в точності витримувати партійну лінію, не забруднившись співробітництвом з яким-небудь антипартійним угрупованням. Саме це трапилося і з Вулом, що закрило йому дорогу до партійної верхівки країни.

Проте у науці в нього все йшло досить гладко. Після закінчення в 1928 Київського політехнічного інституту, молодій людині запропонували посаду аспіранта на кафедрі електротехніки. Буквально наступного року він вже захистив кандидатську дисертацію, обравши тему очищення заводських димів та газів. Відразу після цього, Вул попрямував до Ленінграду, де вступив до аспірантури Ленінградського фізико-технічного інституту. Він став лаборантом напрямку фізики діелектриків, яким керував сам Абрам Федорович Іоффе.

1932 рік став для Вула вирішальним. Місцем його постійної роботи став Фізико-математичний інститут Академії наук, з якого вчений їхав тільки в відрядження. Одна з них цілком могла стати останньою в житті, адже поки що молодого вченого відправили вивчати тонкощі властивостей діелектриків до Німеччини. Щойно до влади в країні прийшли нацисти, всі євреї, включаючи іноземців, негайно потрапили до зони ризику. Будь-якої миті під будь-яким привидом Вула могли заарештувати. За деякими відомостями, так і сталося. І буквально диво допомогло вченому вибратися з Берліну.

На батьківщині Вул продовжував працювати на обрану тематику. Коли ж Ленінградський фізмат було вирішено розділити на два рівнозначні вузи, Бенціону Мойсейовичу запропонували очолити той, який переводили до Москви. У 1938 р. учений був нагороджений орденом Червоної Зірки за роботу в галузі фільтрації аерозолів. Результатом цих досліджень став випуск у Радянському Союзі високоефективних фільтрів для протигазів. Через рік Вул став членом-кореспондентом Академії наук СРСР.

Післявоєнні роки стали для вченого часом його розквіту. Працюючи в галузі вивчення діелектриків та напівпровідників, Бенціон Мойсейович здійснив масу відкриттів. Зокрема, він отримав унікальний сегнетоелектрик – титан барію, що до нього не вдавалося нікому. Дослідження їм фотоелектричних явищ дали поштовх до створення кремнієвих фотоелементів для сонячних батарей.

Не обійшлося без Вула й у створенні перших ексимерних лазерів. До речі, один з їх різновидів

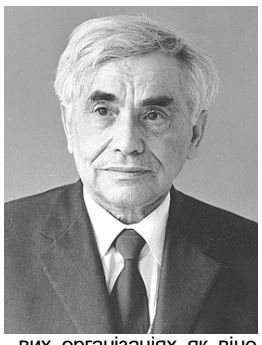

нині активно використовується в очній хірургії. За видатні заслуги перед наукою та країною у 1972 році Бенціону Мойсейовичу Вулу було присвоєно звання академіка АН СРСР.

Діяльність Бенціона Мойсейовича в міжнародних наукових організаціях як віце-президента Міжнародного союзу теоретичної та прикладної фізики та члена виконкому Європейського фізичного товариства сприяла зміцненню наукових зв'язків з вченими інших країн.

Він багато виступав у центральній пресі та в журналах, пропагуючи досягнення науки. Входив до складу редколегій кількох наукових журналів, протягом багатьох років був членом головної редакції Великої Радянської Енциклопедії і головним редактором п'ятитомного Фізичного енциклопедичного словника, що побачив світ у 1960-1966 роках.

Лауреат Сталінської премії (1946, за відкриття та дослідження надвисокої діелектричної проникності титанату барію), Ленінської премії (1964, за фундаментальні дослідження, що призвели до створення напівпровідникового квантового генератора).

Жив у Москві. До останнього дня свого життя продовжував наукову працю. Помер 9 квітня 1985 року. Похований у місті Москва, на Новодівочому цвинтарі.

Нагороджений п'ятьма орденами Леніна, орденами Жовтневої Революції, Трудового Червоного Прапора, Червоної Зірки, „Знак Пошани", медалями.

Марина СЛІВІНА.

Скільки років традиції Великоднього седера

Питання: Чи є офіційні першоджерела, які визначають порядок Великоднього седера? Яким роком вони датуються і, скільки часу такий порядок виконується в єврейських сім'ях.

Відповідь: „Першоджерелом", який містить вказівки як проводити великодній седер – це талмудичний трактат „Псахім". Проте він містить опис седера у тому вигляді, в якому він мав бути за часів Храму, коли в центрі всього „заходу" – пасхальна жертва та заповіді, пов'язані з нею.

Відповідно, седер у тому вигляді, в якому його знаємо ми, почав формуватися після руйнування Другого Єрусалимського Храму, а саме, десь 17-18 століть тому.

Перший варіант вже сформованої Великодньої Агади, наскільки мені відомо – налічує приблизно тисячу років. Наводиться він у молитовнику рабі Саадьї-Гаона. Втім, у наступних століттях Великодня Агада активно доповнювалася та розширювалася. Основна частина та загальна структура, за великим рахунком, вже не змінювалася, але додавалися різні гімни, притчі, звичаї тощо.

Знайому нам форму Великодня Агада набула приблизно в середині позаминулого століття, коли взагалі стали дуже обережно ставитися до нововведень, а з іншого боку – освячувати традиції та традиційне. Це була реакція на емансипацію, на спроби „реформи", борони Б-же, іудаїзму тощо.

Втім, якісь зміни та додавання в тих чи інших виданнях Великодньої Агади з'являються постійно. Щороку виходять десятки нових варіантів. Але це вже, звісно, косметичні моменти.

Коротше кажучи, Великодній седер у знайомому нам вигляді існує приблизно півтори тисячі років. В деталях і подробицях він продовжує змінюватися і доповнюватися до цього дня.

Справа жива, слава Б-гу! **р-н Шауль-Айзек АНДРУЩАК.**

Про Марселя Марсо та його українське коріння

Мати майбутнього знаменитого міма Марселя Марсо Хансия (Анна) Верцберг народилася в Яблуніві недалеко від міста Коломия (раніше – Польща, нині Україна, Івано-Франківська область). Коли дівчинці виповнилося вісім років, їхня родина втекла від єврейських погромів до Ельзасу, який тоді належав Німеччині. Там вона пізніше вийшла заміж за єврея Шарля Мангеля (за деякими джерелами, його прізвище було Йоселович). У 1923 році у Страсбурзі (Франція) у них народився син. Назвали його Ісер, але для друзів він був Маркел (у французькому варіанті – „Марсель").

Коли хлопчику виповнилося 15, сім'ї довелося тікати вже від німців, проте батькові, кошерному м'яснику, не вдалося врятуватися – він загинув в Освенцимі. Марсель та його брат Ален уникли депортації, взявши для підроблених паспортів прізвище наполеонівського генерала – Марсо. „Страсбург спорожнів, – згадував актор. – Мої батьки разом зі мною вирушили на південь Франції. Я розумів, що війна є жахливою, і ми це відчули на собі. Але в 17 років я пішов у Опір, а після звільнення Парижа вступив у Французьку національну армію". Марселю було 20, коли він, завдяки унікальному дару – миттєво змінювати свій вираз обличчя та ходу – переправив до Швейцарії і врятував понад сімдесят єврейських дітей. З ризиком для життя він проходив повз постового, а той щоразу приймав його за іншу людину.

У 1944 році разом з американськими солдатами юнак воював за визволення Франції, служив перекладачем генерала де Голля. Артистичну кар'єру Марсель Марсо розпочав у театральній школі Шарля Дюлана паризького театру Сари Бернар. Його вчителем був Етьєн Декру. Молодий Марсо досить швидко набув відомості, його кар'єра стартувала там же, в самому центрі Парижа, на сцені театру Сари Бернар, де він дебютував з пантомімою „Праксій та Золота рибка". У 1947 році Марсель Марсо створив образ Біпа – клоуна в смугастому светрі, що обтягує, і з пом'ятим казанком на голові. Давно стали класикою пригоди Біпа: його зустрічі з левом чи метеликом, подорожі потягом і кораблем. Марсель Марсо створив жанр, у якому він не мав суперників. Тиша, яку він змусив працювати на себе, говорила, шепотіла, кричала.

Його сатиричні замальовки, портрети сажотрусів, матадорів і скульпторів вважаються абсолютними шедеврами. Назви його скетчів, „Клітка", „Іти проти вітру", „Творець масок", „У парку" – стали класикою та живим підручником мистецтва пантоміми. У 1949 році Марсо отримав премію Дебюро – великого міма XIX століття – за нову роботу „Смерть на світанку". У тому ж році він заснував власний театр Марселя Марсо. На той час це був єдиний у світі театр пантоміми. Вистави йшли на сценах „Єлисейського театру", „Театру Ренесансу" та, звичайно ж, Театру Сари Бернар. Наприкінці 50-х в арсеналі Марсо було вже 15 спектаклів-пантомім, що включали „П'єро з Монмартру", „Чотирнадцяте липня", „Дон Жуан", „Париж сміється, Париж плаче" та „Шинель" Гоголя. Гастролі Марселя Марсо стали його тріумфом. Після колосального успіху в нью-йоркському „Феніксі" в середині 50-х усі інші спектаклі в США – у Нью-Йорку, Лос-Анджелесі, Сан-Франциско, Філадельфії, Чикаго, Вашингтоні та інших містах – проходили у переповнених залах, де публіка могла лише стояти.

Марсель Марсо увійшов так само в життя мільйонів глядачів із серією телевистав. Він багато знімався у кіно. У фільмі „Перший клас" великий мім зіграв 17 ролей! Вчителями Марсо були німі коміки чорно-білого екрану: Чарлі Чаплін, Бастер Кітон, Харрі Ленгдон, Стен Лорел та Олівер Харді. Марсо виступав по всьому світу, отримав незліченну кількість премій та почесних звань. Колишній мер Нью-Йорка Рудольф Джуліані оголосив 18 березня днем Марселя Марсо.

У звичайному житті Марсо був дуже балакучий, любив музику Баха і Моцарта, класичні стрічки, такі, як „Грона гніву", але й вестерни. Йому подобався Спілберг і діснеєвські мультики. Він любив Хемінгуея і був здатний у двохвилинній філософській пантомімі сказати все те, що письменники важко вміщують у товсті томи прози. Марсо, незважаючи на похилий вік, не переставав їздити з турне світом – великі гастролі в Аргентині (2003) та в США (2004). А от удома... У рідному Парижі школу всесвітньо відомого міма закрили.

Майже 30 років Міжнародна школа мімічної драми готувала акторів, що виступають у цьому жанрі. Її авторитет у світі театру був безперечним – навчатися до школи Марсо приїжджали з усього світу. Однак мерія французької столиці, яка завжди виступала одним із спонсорів проекту, відмовилася від фінансування школи Марсо. Влада просто об'єднала школу Марсо з паризьким театральним інститутом, і згоду на це злиття дав сам знаменитий мім.

В одному з інтерв'ю на запитання про те, чи якимось чином відгукнулося на його життя єврейське походження, Марсель Марсо відповідав: „Дитиною я стикався з антисемітизмом. Під час окупації Франції мого батька депортували і відправили в Освенцим, як і багато тисяч євреїв, серед яких могли бути Ейнштейн, майбутні творці ліків від раку та СНІДу. У 1944 р. мій батько загинув у концтаборі, і я оплакую його. Для світу – він один з мільйонів безіменних, замучених нацистами. А для мене – той, кому я присвятив усю свою роботу".

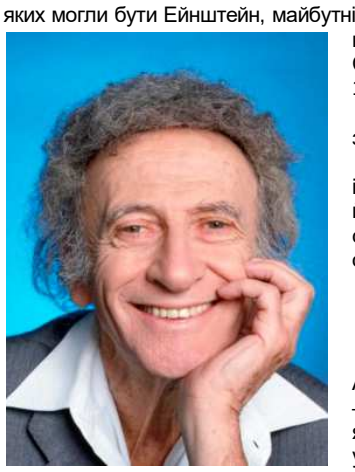

Великий Марсо надихнув багатьох артистів та виховав безліч учнів. З особливою ніжністю він ставився до ізраїльських артистів – міму Ханоху Розену та кіноактору Шайке Офіру, які навчалися у майстра в Парижі.

Крім того, з Ізраїлем Марсо пов'язували і родинні стосунки: багато років тому на Землю Обітовану приїхала з Німеччини двоюрідна сестра Марселя. В Ізраїлі вона народила дочку Ярдену Харазі, яка стала згодом однією з найвідоміших ізраїльських співачок.

Помер відомий французький актор-мім Марсель Марсо 23 вересня 2007 року у віці 84 років. Похований на цвинтарі Пер-Лашез. Один із некрологів, опублікований французьким виданням „20 minutes", був озаглавлений так: „Марсо мовчазний, як ніколи…"

За матеріалами сайту isralove.org.

Прокуратори Юдеї

З деякого часу земля Ізраїлю втратила традицію царської влади. Хвилям завойовників, що прокочувалися Близьким Сходом, місцеві правителі в Юдеї зовсім не були потрібні. Їм достатньо було мати на місці призначеного і слухняного керуючого. Коротким, хоч і яскравим спалахом стала поява династії Хасмонеїв, але після них Юдеєю стали правити виключно призначені представники, статус яких неухильно знижувався. Саме такими людьми призначалися з Риму прокуратори – цивільні чиновники, які керували областями, населеними варварським, з погляду римлян, елементом.

Примітно, але ці високопосадовці не належали до вищих верств римської влади. Вони були представниками вершників, лише другого за значимістю стану після сенаторів у Римській імперії. Тому сам імператор безпосередньо з ними не контактував: прокуратори знаходилися в підпорядкуванні проконсула – адміністратора вищого рангу. Так прокурори Юдеї звітували перед проконсулом провінції Сирія, в яку складовою частиною входила Юдея. І ще один аспект. Резиденція прокуратора на вимогу римського імператора розміщувалася не в столичному Єрусалимі, а в периферійній Кесарії

Першим із когорти римських прокураторів Юдеї став Колоній, який працював на цій посаді з 6 по 9 рік нової ери. Він запам'ятався тим, що в пору його правління відбулося повстання під керівництвом Юди Галілеянина, який закликав створити в Юдеї теократичну республіку, яке було жорстоко придушене, а сам бунтівник вбитий.

Наступний 15-річний період по черзі змінювали три прокуратори: Амбівій, Анней Руф та Грацій. Враховуючи те, що після них не залишилося слідів в історії, вони керували Юдеєю досить грамотно і без скандалів. Такий відносно спокійний період закінчився в 26 році з призначенням нового намісника Понтія Пілата.

Для християн ця людина відома, перш за все, тим, що він брав участь у судовому процесі над засновником християнської релігії Ісусом з Назарету, після чого останній був страчений. Однак це був не єдиний подвиг римського призначенця. Він не вникав у тонкощі юдейського світогляду, тому його необдумані дії постійно суперечили звичаям місцевого населення, що, своєю чергою, призводило до регулярним зіткненням і численним жертвам і серед представників влади, і серед мирних жителів. Прокураторська практика Понтія Пілата тривала аж до 37 року, поки незліченні скарги на дії намісника-самодура не подіяли. Спочатку проконсул провінції Сирія Луцій Вітелій відкликав Пілата для розбирання, а потім і зовсім відправив його до Риму. Звідти недбайливого чиновника заслали до Галії, де той і закінчив свої дні.

На деякий час влада в Юдеї знову перейшла до царів. Імператор Калігула призначив правителем області онука царя Ірода Агріппу. Щоправда, царський титул йому надав не Калігула, а його змінник, імператор Клавдій. На жаль, правління спадкоємця Ірода І Великого було недовгим. У 44 році Агріппа І раптово помер, і в Юдеї знову відродилася посада прокуратора. Ним став Куспій Фад, який прослужив до 46 року, що відзначився за період свого правління лише придушенням заколоту прихильників лжепророка Теуди.

Наступне дворіччя правив виходець із євреїв високопоставлений єгиптянин Тіберій Олександр. Незважаючи на те, що ще в юні роки він відійшов від духовних традицій свого народу, до нового призначення поставився з усією серйозністю. Будучи вимогливим і непідкупним, Тіберій зумів навести в Юдеї відносний порядок. Крім того, він придушив черговий заколот, організований синами Юди Галілеянина. Самі вожді повстання були захоплені й розіп'яті на хрестах.

З 48 по 52 рік на чолі Юдеї стояв прокуратор Вентилій Куман. Ця людина слабо розбиралася в принципах життя юдеїв, чим спровокувала відразу три заколоти. Їхнє придушення призвело до значних людських жертв, а самого Кумана до відставки. Скандал був настільки серйозним, що розбиратися зі свідками подій довелося самому імператору Клавдію, і це коштувало життя офіцеру римської армії.

Кумана змінила людина із взагалі неясною біографією. Прокуратором став брат фаворита імператора Клавдія Палланта Фелікс, колишній раб, відпущений на волю. Цей примудрився пробути на посаді цілих вісім років, протримавшись на ньому не тільки два роки при імператорі Клавдії, але ще й шість років при його наступнику імператорі Нероні. Як йому це вдалося, неясно, адже сам Фелікс справами юдеї практично не займався. При ньому в області масово розплодилися кримінальні елементи, та й сам прокуратор не гребував вбивствами неугодних людей. Натомість щодо жіночої частини йому не було рівних. Чого тільки коштував скандал із дружиною сирійського царька Друзиллою, яку ласолюбний правитель зумів здобути собі.

Повним антиподом Фелікса став прокуратор Порцій Фест – людина глибокодумна і справедлива. Він запам'ятався тим, що проводив філософські діалоги із заарештованим апостолом Павлом. У 62 році був знятий з посади і замінений якимсь Альбіном – людиною, здатною на будь-які злочини. Він, як і Фест, прослужив два роки, і в 64 році був змінений одіознішою особистістю – Гесієм Флором. За свої два роки служби ця людина, яка була призначена за протекцією дружини імператора Нерона Поппеї Сабіни, зуміла настільки зруйнувати економіку Юдеї, що людям нічого не залишалося робити, як тікати з рідних країв до інших регіонів, де ще можна було знайти хоч якийсь заробіток. В результаті цілі округи Юдеї практично обезлюдніли, тому що їхні жителі, рятуючись від злиднів, залишили свої будинки.

Якщо звернути увагу на ланцюжок римських призначенців в Юдею, то виявиться цікава закономірність: рівень компетенції прокураторів у плані ведення ними державних справ неухильно знижувався, а ось ступінь їх корумпованості підвищувався. Крім того, призначення робилися не за рівнем їх ділової компетенції, а за ступенем їх близькості до вищих персон імперії. Все це призвело до того, що Юдея запалала повстаннями.

Відповіддю Риму на зростання активності іудейського населення стали три наступних прокуратора: Юліан, Басе і Сільва. З них лише Юліан намагався якось виправити помилки попередників, шанобливо ставлячись до єврейських законів. Однак і він, і Басе, і Сільва, швидше, стали не цивільними чиновниками, а присланими з Риму воєначальниками, завданням яких було силою заглушити народні хвилювання. Що сталося далі, всі знають: повстання переросли у справжню війну проти римського панування. Армійські частини, що прибули до Юдеї, ціною сотень тисяч страчених євреїв та зруйнованого Єрусалиму, заглушили народний гнів.

Зважаючи на все, шок для обох сторін від того, що сталося в ході Першої Іудейської війни, був дуже сильний навіть у ті нецивілізовані роки. На кілька десятків років саме поняття „прокуратор Юдеї" просто зникло зі згадки. Ця область як територіальне утворення ще зберігалося, але принцип управління нею було змінено. Юдею перевели у пряме підпорядкування проконсулам провінції Сирія, і така ситуація тривала до початку II століття.

Відновити інститут прокураторів в Юдеї змусило становище, яке погіршилося у підкорених регіонах. На периферійних землях Римської імперії в місцях компактного розселення біженців з розореної Юдеї почали утворюватися нові осередки невдоволення. Один з таких заколотів, що виник у Месопотамії, вирушив придушувати полководець Луцій Квієт. Цей мавританець не церемонився з бунтівниками, і повстання було дуже швидко придушене.

Після славної перемоги Квієта перевели на цивільну службу, спеціально під нього відновивши посаду прокуратора Юдеї. Новий призначенець повністю виправдав надану йому довіру. Він не церемонився з євреями, наводячи лад у Юдеї. А в періоди відпочинку між „працями праведними", займався тим, що розважався з єврейськими дівчатами, що спеціально йому поставлялися. Ступінь розбещеності мавра-прокуратора була настільки високою, що про ці оргії навіть є згадки в Талмуді. Правда, і кара за гріхи прийшла дуже скоро, причому звідти, звідки Квієт її не чекав. У Римі місце імператора, змінивши на цій посаді Траяна, зайняв Адріан. Новому керівнику імперії видалися підозрілими дії Квієта в Юдеї. Кровожерливого чиновника викликали до Риму, і там, недовго думаючи, стратили.

Останнім у когорті прокураторів Юдеї став Тіній Руф. Саме при ньому в 132 році спалахнуло повстання під орудою Шимона Бар-Кохби. Нова війна стала битвою на знищення Юдеї як держави. Після того як бойові дії завершилися повним розгромом повстанців, той же Тіній Руф завершив її символічними діями. Єрусалим за наказом Адріана був перетворений на солдатське поселення Еліакапіаліну, а місце, де колись височів Священний Храм, повністю очистили від будівель і переорали землю. Далі проект „Іудея" був закритий, а разом із нею пішов у небуття інститут прокураторів.

Марина СЛІВІНА.

Десять страт єгипетських

Десять страт єгипетських – це десять покарань, описаних у Торі, які спіткали єгиптяни за відмову фараона звільнити синів Ізраїлевих, які були поневолені. Ці події призвели до виходу євреїв із Стародавнього Єгипту.

За книгою Шмот, Моше від імені Б-га зажадав від фараона звільнити його народ, обіцяючи, що інакше Б-г покарає Єгипет. Однак фараон не послухався, і на Єгипет було наведено десять страт. Щоразу, коли фараон відмовлявся відпустити євреїв, на Єгипет було наведено нове покарання.

Наведемо порядок страт від першої до останньої та коротке пояснення того, в чому вони полягали.

Кров – вода в Нілі перетворилася на кров, і водночас вся вода в Єгипті стала кров'ю. І підняв Аарон жезл і вдарив по річковій воді перед очима фараона і перед очима рабів його, і вся вода в річці перетворилася на кров, і риба в річці вимерла, і річка засмерділа, і єгиптяни не могли пити води з річки. І була кров по всій єгипетській землі.

Жаби – весь Єгипет заполонили жаби, що вийшли з річки. І звернувся Б-г до Моше: «Скажи Ааронові: „Простягни руку твою з жезлом твоїм на річки, на потоки та на озера, і виведи жаб на землю Єгипетську"». Аарон простяг руку свою на єгипетські води; І вийшли жаби, і покрили єгипетську землю.

Воші – весь Єгипет наповнився вошами. Аарон простяг руку свою з жезлом своїм і вдарив у твердину земну, і з'явилися воші на людях та на худобі. Вся єгипетська земля вкрилася вошами. І були воші на людях та на худобі. І сказали волхви фараонові: „Це перст Б-жий". Але фараонове серце запекло, і він не послухав їх, як і говорив Г-сподь.

Оводи та **ґедзі** – нашестя комах на Єгипет. Якщо не відпустиш народу Мого, то ось, Я пошлю на тебе і на рабів твоїх, і на народ твій, і в будинки твої оводи та сліпні, і наповняться будинки єгиптян цими комахами як і сама земля, на якій вони живуть.

Мор домашньої худоби –у всіх єгиптян вимерла худоба, що знаходилася в полі, напасть не торкнулася лише худоби, яка належала євреям. І зрозумів тоді фараон, що Б-г дбає про євреїв, але затявся, і євреїв все ж не відпустив.

Нариви – гнійні виразки на тілі єгиптян. Г-сподь наказав Моше та Аарону взяти по жмені пічної сажі і підкинути її високо вгору перед фараоном. Так вони й зробили, і покрилися тіла єгиптян та тварин страшними виразками та наривами.

Град – великий „вогненний" град, який знищив більшу частину врожаю („вогненний" – згідно з мідрашем, усередині кожної градини був вогонь). І Г-сподь учинив грім та град, і вогонь розливався по землі; І послав Г-сподь град на Єгипетську землю. І був град і огонь між градом, град дуже сильний, якого не було по всій єгипетській землі від часу її населення. І побив град по всій єгипетській землі все, що було в полі, від людини до худоби, і всю траву польову побив град, і всі дерева в полі зламав.

Саранча – небувала навала саранчі, яка знищила те, що не було побито градом. Повіяв сильний вітер, а за вітром налетіли на Єгипет полчища саранчі, яка з'їла всю зелень аж до останньої травинки на єгипетській землі.

Морок – весь Єгипет огорнула густа, непроникна імла, яка трималася кілька днів. Моше простягнув руку свою до неба, і була густа темрява по всій єгипетській землі три дні; не бачили один одного, і ніхто не вставав із місця свого три дні. А у всіх Ізраїлевих синів було світло в їхніх оселях.

Смерть первістків – смерть первістків у кожній єгипетській сім'ї, від первістків людини до первістка худоби. Опівночі Г-сподь вразив усіх первістків у єгипетській землі, від первістка фараона, що сидів на своєму престолі, до первістка в'язня, що був у в'язниці, і все первородне з худоби.

редакція: IsraLove.

110 років тому загиблих поліцейських ховали всі Черкаси

У травні 1914 р. однією з найбільш обговорюваних подій було вбивство бандитами трьох поліцейських у Черкасах. Ховати героїв вийшло все місто. Ніні їхні імена забуто, а могила на Троїцькому цвинтарі заросла бур'яном. Але героїзм не має терміну давнини. Мусимо пам'ятати події минулого, тим більше, що завдяки журналістам тодішньої місцевої газети „Черкасские отклики" ми знаємо, як усе було.

У середині травня 1914 р. невідомі особи здійснили розбійницький наліт на Лебединський монастир. Нахабно забрали монастирські коштовності, в тому числі дорогі хрести. Подія відразу потрапила на ішпальти київських видань. Як з'ясувалося згодом, наліт здійснили двоє – 28-річний професійний злодій із Городища Григорій Погрібний і трохи дивакуватий 25-річний черкаський візник Матвій Зайвенко. Обоє злочинців перед цим уже „відзначилися" на Чигиринщині кількома крадіжками зі зломом. Бандити, зумівши вийти сухими з води під час нападу на монастир, подалися в Черкаси пиячити й шукали нових жертв.

Перший напад злочинці здійснили на будинок лісопромисловця Гінзбурга на Митниці. Близько першої години ночі проти 18 травня вони підійшли до парадного входу й гучно постукали.

– Чого бажаєте? – запитав господар із вікна.

– Відчиніть, свої! – відказали двоє з вулиці.

Гінзбург здогадався, що гості можуть бути небезпечними, й удався до хитрощів, крикнувши, що, мовляв, вхід через інші двері. Поки бандити обходили будинок, господарі підняли крик знадвору.

Галас почув поліцейський Харитон Тацько. Він обережно підійшов до місця події, але наган із кобури не витягнув. Ця помилка стала для нього фатальною. У відповідь на запитання городового: „Що вам треба? Хто такі?", бандити двічі вистрілили в нього й, забравши револьвер пораненого, втекли.

На постріли з довколишніх будинків повибігали люди. Вони кинулися до поліцейського й заходилися, за тодішньою практикою першої допомоги, обливати його водою. Але рани були смертельні, й через 20 хвилин 29-річний Харитон Гнатович пішов із життя, залишивши в рідній Руській Поляні безутішну вдову й двох діток – чотирьох і п'яти років.

Тим часом, бандити прямували в напрямку Старобазарного (тепер – Замкового) узвозу. Але на вулиці Красній (тепер – Гагаріна), на своє лихо, їм трапився м'ясник-єврей Борух Березняков, котрий у темну пору проводжав додому двох дівчат – 16-річних близнят Розу і Женю Улицьких, які гостювали в нього й засиділися допізна. Бандити підійшли й зажадали грошей. Дівчата з криком розбіглися. Березняков запропонував замість грошей годинник, але бандитам хотілося ще крові. Тому вони кілька разів ударили Березнякова по голові, а потім застрелили, забравши і гроші й годинник. У 26-річного хлопця залишилася вагітна жінка і трирічна донечка.

– Нехай більше не спіткає вас скорбота! – увечері цього ж дня, після похорону, бажали його родичам знайомі.

– Світ сповнений скорботи згори до низу, – відказував сивочолий батько...

Постріл, яким було вбито Березнякова, почув досвідчений поліцейський (15 років стажу) Омелян Байчик, за офіційними документами – Байчиков, котрий як раз був внизу Старобазарного узвозу. Охоронець порядку побіг у бік пострілу, але бандити в нічній тиші почули його кроки й, дочекавшись, поки він потрапить під світло вуличного ліхтаря, вистрілом у живіт поклали його на місці.

49-річний Омелян Микитович залишив по собі хвору дружину й трьох дітей. 8-річний Павлик, дізнавшись про смерть батька, не повірив, а, побувавши в морзі, зробив висновок, що „тата там оживляють".

– Сьогодні обідати прийде, – радісно казав малий одноліткам...

Забравши револьвер у вбитого поліцейського, бандити пішли шукати нових пригод. Повештавшись Казбетом (тоді цей район називався Кавказом), убивці згадали про будинок розпусти подружжя Рабиновичів, який тоді стояв на вулиці Лісовій (нині – Університетська). У будинку, крім самих Рабиновичів і повій, було п'ятеро відвідувачів. Четверо розважалися „в номерах", а п'ятий, 18-річний Арон Базилянський, ще роздумував, обираючи з двох дівчат. Річ у тім, що хлопець зібрався одружуватися й вирішив перед цим „набратися досвіду" у жриць кохання. В цей час один із бандитів постукав у парадний вхід, інший – зайшов з чорного.

– Панове бажають дівчат? – ввічливо запитав господар.

– Нам жінок не треба! Руки вгору! – відрізали нічні гості.

Моторний Рабинович устиг відскочити й замкнутися в кімнаті своєї „мадам", коли йому навздогін пролунали два постріли. Господар і господиня, поранена крізь двері в руку, врятувалися через вікно.

Тим часом, Базилянський закляк у залі. Коли про нього згадали, тікати було вже запізно. Зайвенко навів на нього два револьвери і вистрілив з обох. Хлопець зойкнув і впав мертвим. Тим часом, Погрібний хотів перестріляти повій, але Зайвенко його зупинив: „Жінок не чіпай".

У цей час біля вітряних млинів, на перетині Олександрівської (бульвару Шевченка) й Лісової (Університетської) стояв на посту поліцейський Никанор Тимошенко. Почувши постріли й збагнувши, що лунають вони з будинку розпусти, він поспішив туди. Забігши через парадний вхід у будинок, Тимошенко побачив вбитого Базилянського, але вдіяти нічого не встиг – бандити, які заховалися в проході до „номерів", відкрили по ньому вогонь. Важко поранений, поліцейський знайшов у собі сили, хитаючись, вийти надвір і почав обливати себе водою.

Як тільки бандити пішли, повії, напівоголені, вимазані в крові загиблих, почали вискакувати з будинку.

– Кличте поліцію! – сказав їм Тимошенко і впав бездиханний. Вдова 51-річного городового і двоє малих дітей залишилися без жодних засобів для існування. Важко уявити, що б з нею сталося, якби не грошова пожертва одного з гласних (депутатів) міської думи Сергія Куліша.

...Вискочивши з будинку, з криком: „Стріляють! Убили! Рятуйте нас!" повії почали тікати. Але на поліцію жінки натрапили аж на розі Хрещатика і Суворівської (нині Байди Вишневецького).

Уже незабаром усе місто піднялося по тривозі. На робочі місця прибули представники прокуратури, адміністрації, слідчі. З попередженнями зателефонували до Сміли, Городища, Мошен та інших довколишніх сіл і містечок. До вокзалу й пристаней відправили посилені поліцейські наряди. Загін повітової поліції – так звані стражники – обстежили дороги до Дахнівки та Руської Поляни. Як з'ясувалося згодом, саме в цьому напрямку тікали бандити – вдершись у Геронимівці до селянської хати, вони змусили господаря везти їх у Білозір'я, де поснідали, а відтак пішли пішки у бік Сміли.

Черкаська поліція не знайшла втікачів, зате на них натрапили смілянські стражники. Один із загонів, який прямував у напрямку Яблунівки, раптом побачив у кущах двох підозрілих людей, які намагалися сховатися. Охоронці порядку почали оточувати бандитів, і ті підняли руки. Але поліцейські вже знали, з ким мають справу й були готові до несподіванок. Справді, Погрібний раптом вихопив револьвер. Його було вбито пострілами відразу кількох гвинтівок. Зайвенко здався.

Слідство оперативно провів слідчий у особливо важливих справах Квітницький. Всі свідки впізнали Зайвенка й мертвого Погрібного. Міський лікар Альберт Гоппен провів розтин тіл загиблих. Євреїв поховали того ж дня, поліцейських – відспівали у Свято-Троїцькій церкві.

Тисячний натовп супроводжував домовини від моргу до храму, а звідти, 20 травня – на кладовище. Усі довколишні вулиці були заповнені народом. Проповідь виголосив отець Кирило Шараєвський. Священик нагадав, що той, хто поклав душу свою за друзів своїх, отримає нагороду від Бога... Звучали й інші промови. Поховали загиблих у братській могилі.

Максим СТЕПАНОВ,
журналіст „Прочерку", кандидат історичних наук.

Як працювали черкаські „спецслужби" у минулих століттях

Поліція. Повітові органи поліції створювалися за адміністративною реформою 1775 року та ще добру сотню літ після цього реформувалися. Київську губернію утворювали 10 повітів. У статусі повітового міста нарівні зі Сквирою і Таращею перебували й Черкаси.

Кожне місцеве управління очолював повітовий справник, який призначався самим губернатором. Своєю чергою, справнику підпорядковувалися волосні урядники, які здійснювали повноваження на території волостей – територій, на які поділявся повіт. Ці вже командували соцькими та десяцькими. Останні у ієрархії мали забезпечувати порядок у селах та навіть на хуторах.

На особливому положенні перебували городові: служиві чину невисокого, але з чималими неписаними повноваженнями. На їхні „пригрішенія" начальство дивилося спокійно, бо знало – путящий городовий на своєму кутку хоч і хабарник, але діло своє знає. У радянські часи ідеологи доклали чимало зусиль, аби підкреслюючи переваги дільничних, показати їх попередників – „держимордсатрапів" – горластими недоумками і п'яницями, ненависними простим людям. Якщо серед чинів й були захисники знедолених, то цими чинами були саме городові. Тому-то люди віддячували їм по мірі можливості – де обідом, де пляшкою, а де й рублем. І звісно ж, не на службі. Загалом така підтримка аж ніяк не видавалася зайвою, адже жили городові на 20-25 рублів щомісячного жалування та щорічну доплату 128 рублів на опалення та освітлення помешкань, які часто винаймалися. Цього вистачало на нагальні потреби, але не більше. На ввіреній території усі дванадцятеро черкаських городових „зразка 1900 року" мали непохитний авторитет як у добропорядних містян, так і кримінального дріб'язку. А якщо це не банальний босяк – то вже й не клопіт городового. Так і жили душа в душу по обидва боки закону: за весь 1900 рік у 32-тисячних Черкасах сталося два вбивства, одне з яких з необережності, та з десяток інших серйозних правопорушень. Усе решта – „базарні діла", у яких сам дідько собі віку вкоротить.

Пожежна охорона. Якоїсь спекотної днини 1810 р. у Черкасах спалахнув будинок заможного крамаря Лейби Кельминовича. Нічого надзвичайного у цій події не було – тисячі разів і до, і після цього, у місто залітав „червоний півень". Але якщо раніше боротися з ним вимагалося від поліції, яка не стільки цим займалася, як пошуками очевидців чи з'ясуванням причин пожежі, то цього разу у рапорті уперше згадуються спеціально навчені люди, на яких покладався обов'язок протистояти вогню усіма засобами. Тобто за фактом – рапорт вказав на наявність у Черкасах „прапожежників".

Щоправда, того разу вони рятували не власність нещасного Лейби, що видавалося вже недоцільним, а сусідні маєтності купця Полякова. Стіна його сараю вже починала диміти, і вогнеборці, заливши її водою, спрацювали на випередження. А це вже, погодьтеся, ознака професіоналізму. Тож 1810-й – відправна точка у створенні протипожежної охорони у Черкасах. Через п'ять років при двох поліцейських частинах сформували кінні протипожежні загони. На возах-„лінійках" встановили великі бочки, „спецслужбу" озброїли баграми, сокирами та відрами.

Оскільки підпали були поширеним способом помсти, до 1841 року виїзди „гарячих загонів" відбувалися лише разом з поліцейськими, і лише відтоді дві „контори" почали працювати окремо.

У нові часи – вже після подій 1917-1920 років, коли порятунок того, що горить був справою рук того, чиє горить і нікого більше, – протипожежна служба відродилася на підставі постанови від 4 травня 1921 року „Про заходи щодо збереження пожежних обозів та утримання їх у бойовій готовності". Дуже оптимістичною була та постанова. Ні протипожежних засобів, ні тим більше – цілих обозів, на той час вже не залишилося. Одну з найважливіших організацій з безпеки життєдіяльності населення довелося створювати наново.

Пошта. Організованому поштовому зв'язку на Черкащині вже мало не 250 років. Ще у другій половині XVIII століття через місто та околиці пролягали поштові тракти, якими в зустрічних напрямках курсувала навіть міжнародна кореспонденція. Однак, тоді чимале транзитне значення мали й інші містечка краю, а наше – навіть не найбільше.

Але вже з 1874 року черкащани обслуговувалися у поштовій конторі, а згодом – і на телеграфній станції. Окрім цього, у вузлі – будинку Грінблата на Старочигиринській (бульвар Шевченка) – розташовувалася ощадна та страхова каси та канцелярська крамничка. Цікаво, що співставні з нашою тогочасні поштові установи утримували ціле господарство: до десятка коней, кілька різновидів транспортних засобів (від бричок до вантажних возів і саней), відтак – і власний гараж з обслугою, комори тощо.

Працювати поштарем було прибутково, але й брали туди не всякого. Начальникам поштово-телеграфних контор спеціальним закритим документом приписувалося „собрать негласным путём полные сведения о каждом соискателе места, каких он нравственных качеств, образа жизни, чем занимается и прочее". До всього, перевізником відповідної номенклатури міг бути міцний чоловік, не молодший 21 року, та вправний у стрільбі з револьвера. Зброя і однострій робили з представників цієї мирної професії напіввійськових. Однак, розбій на шляхах залишався поширеним явищем в імперії. У тій чи іншій „оновленій версії" такі випадки не велика дивина і тепер.

Швидка допомога. На жаль, дані про організацію у Черкасах служби швидкої допомоги вкрай скупі. Посилаючись на монографію дослідника періоду становлення нашої медицини С. Гончарова „Развитие здравоохранения…", виданої ще 1968 року, констатуємо: „В 1930 году в городе была организована санитарная станция, ещё через год открыты станция скорой помощи и зубопротезная лаборатория".

Щоправда, сам Гончаров зазначає: „В земский период начала зарождаться санитарная служба… Важное значение имел уездный врачебный совет, созданный в 1911 году". Цілком можливо, хоча це тільки припущення, що першими профільні карети з'явилися в Черкасах при Першій міськлікарні (заснована 1905 року) ще до революції. Адже саме тоді, в період 1911-1914 років вони вже обслуговували населення повітових міст, серед яких Черкаси вважалися чи не найбільшим.

Тепер нікого не дивує словосполучення „карета швидкої допомоги", адже зрозуміло, що це традиція: перші медбригади виїжджали на виклики кінними екіпажами. Тому при земських лікарнях на утриманні перебували і візники, і коні. Надання допомоги регламентувалося чіткими правилами: лікарська рада постановила відправлятися в дорогу лише після отримання відповідей на питання – що сталося, де, з ким, хто повідомляє. Про випадок зазвичай повідомлялося пішим порядком, хоча до 1914 року в Черкасах вже існувала телефонна мережа з 320 абонентів. Звісно, що за особливої ситуації власники апаратів, треба сказати – люди дуже заможні, не відмовляли у дзвінку сусідові. Про це відомо в контексті „пожежної" теми, але логічно припустити, що в цій також.

Лікарі мчали в дорогу вдень і вночі, як на домашню адресу, так і поза помешкання. Адже правилами приписувалося реагувати на подію, навіть коли вона сталася „на улицах, в театрах, цирках, ресторанах, гостиницах, училищах, казённых и частных конторах, на вокзалах, пароходных пристанях, в ночлежках, магазинах, местах общественных гуляний и проч., а равно в случаях, когда пострадавший вне дома до прибытия кареты станции был перенесён в чужое жилище". Не їхали до заразних, психічно хворих, білогорячечних. А ще „невиїздними" були „отравления, удушения, тяжёлые ранения, сильные ожоги, самоубийства, повреждения, произведенные обвалом потолков, взрывом газа, поражением электротоком".

За матеріалами сайту zmi.ck.ua.

Проєкт „ТУРБОТА ПОКОЛІНЬ – ХЭСЭД ДОРОТ" було створено працює за підтримкою „Джойнт" (JDC) – провідною єврейською міжнародною гуманітарною організацією, яка понад тридцять років допомагає нужденним євреям і розвиває єврейське життя у країнах колишнього Радянського Союзу. Детальну інформацію про JDC ви знайдете на сайті: www.JDC.org

Claims Conference ועידת התביעות
The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

Соціальні послуги для підопічних (жертв нацизму) Хеседа надаються за підтримки гранту від „Конференції з матеріальних претензіям єврейського населення до уряду Німеччини".

Газета „Разом". Засновник – Черкаський обласний благодійний єврейський фонд „Турбота поколінь – Хэсэд Дорот".
Редактор М. Тайбішлак. Комп'ютерна верстка – М. Тайбішлак
ідентифікатор медіа – R30-03581.
Адрес редакції: 18010, Черкаси, вул. Б.Хмельницького, 66. ☏ (0472)37-70-79, 54-41-48; 54-43-11.
e-mail: ineinem20@gmail.com http://hesed-dorot.ck.ua
Надруковано в друкарні м. Чернобай. Наклад 800 прим.
Підписний індекс 90781.
При передрукуванні матеріалів посилання на газету є обов'язковим. Розповсюджується безкоштовно.

Наши спонсоры: Еврейская Федерация Большой МетроВест Нью-Джерси и Международная общественная организация Центр „Джойнт".

Просьба обращаться с этим изданием аккуратно – в нём приведены слова Торы.